

Dijitalleşmenin Halk Kütüphanelerine Yansımaları

Tolga ÇAKMAK*

Öz

Teknoloji bütün kurumları hizmet sunumu açısından etkileyen, hatta kurumları yapısal ve yönetsel açıdan değiştiren bir unsurdur. Bu noktada bilgiye dayalı hizmet sunan kurumlar olan bilgi merkezleri de sundukları hizmetleri, teknolojiyle iç içe yaşayan, beklentilerini bu araçlarla bütünleştiren kullanıcılara uygun hale getirmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Söz konusu girişimler bu kurumların günlük iş süreçlerini teknolojiye uyarlamalarını, buna yönelik bilgi ve beceriye sahip insan kaynağı oluşturmalarını ve geliştirdikleri hizmetleri teknolojinin getirdiği yeniliklerle pazarlamalarını gerektirmektedir. Bu doğrultuda, hizmetlerini geliştiren ve geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olan bilgi merkezi türlerinden biri olan halk kütüphaneleri, kullanıcılar için teknolojiye dayalı bir deneyim ortamı sunarken çeşitli zorluklarla da karşılaşmaktadır. Bu çalışmada, dijital çağ ve dijital üretim uygulamalarından hareketle dijital ortamda kullanıcı deneyimi oluşturma, dijitalleşme ve dijital üretim sürecinin halk kütüphanelerine yansımalarına değinilmekte; sonuç bölümünde ise konuyla ilgili öneri ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

Giriş

Teknolojik gelişmeler günümüzde iş süreçlerinin dijitalleşmesini ve dijital ortam üzerinden yönetilmesini sağlayacak bir boyuta gelmiştir. Bu noktada kullanıcılar da günlük yaşantılarında dijital ortamı

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
tcakmak@hacettepe.edu.tr

yoğun bir şekilde kullanmakta ve bilgiyle olan etkileşimlerini dijital ortam üzerinden gerçekleştirme eğilimi göstermektedir. Geleneksel etkileşim süreçlerinden daha farklı olan bu etkileşim türü kullanıcı davranışlarını değiştirmekte, teknolojiye ve dijital ortama sürekli bağlı ve her şey için hızlı ve teknolojik çözümler talep eden bir kullanıcı profilini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, bilgiye dayalı hizmet sunan kurumlar da dijital ortamın getirdiği olanakları kullanmak için finans ve insan kaynakları, koleksiyon yönetimi, altyapı uygulamaları gibi birçok konuda yatırımlarda bulunmaktadır.

Dijital ortamın bir üretim aracı haline gelmesi, günümüz kurumlarının hizmetlerine yön vermelerinde etkili unsurlardan biridir. Nesnelerin interneti, endüstri 4.0 gibi konuların yoğun olarak tartışıldığı bu dönem, kullanıcıların dijital ortam üzerinden bilgiyi etkinlikle kullanarak yeni ürünler ortaya koymalarına ve ürün geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu dönem ayrıca dijital teknolojiye bağlı yeni iş alanlarının ve girişimcilik türlerinin ortaya çıkmasını da sağlamaktadır.

Dijital ortamda yer alan bilgiye ulaşmak, bu bilgiyi doğru dijital çözümlerle birleştirerek kullanmak, dijital ortamın sürekli erişilebilir bir ortam olarak görülmesinde etkili olmuştur. Bu noktada halk kütüphaneleri de geniş bir kullanıcı kitlesine hizmet sunmakla birlikte, kaynak ve hizmetlerini dijital ortam üzerinden yönetme, sunma ve pazarlamaya yönelmektedir. Halk kütüphaneleri, bilgi ile etkileşimi kendi içerisinde farklılık gösteren bir kullanıcı grubuna hizmet sunmaktadır. Bu durum, dijitalleşen ve eğlenceye yönelik bilgi iletişimine dayanan bir süreçte bazı zorlukları beraberinde getirir de, halk kütüphanelerinin boyutlarını değiştirmekte, bu kurumları kitap ödünç alıp verme, kitap okuma ve ders çalışma alanları olmanın ötesine taşımaktadır. Dijital ortama yönelik hizmetlerin dışında, kullanıcılara kendilerine özel olarak hissedebilecekleri ve tasarımlarını sergileyebilecekleri alanlar da sunmaya başlayan halk kütüphaneleri, sundukları bu hizmetlerle farklı bir boyuta geçerken, klasik halk kütüphanesi tanımının da değişmesini sağlamaktadır. Söz konusu değişimde halk kütüphanelerinde uygulanan yenilikçi yaklaşımların ve küçük yaşlardan itibaren kullanıcılara sunulan oyunlaştırma, Lego ile öğrenme

(Lego Ciddi Oyun Metodolojisi), robotik uygulama eğitimleri gibi yenilikçi uygulamaların öne çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda kullanıcılarına eğitim olanağı sağlama açısından uzun bir geçmişe sahip olan halk kütüphanelerinin, bağlı buldukları toplumları dijital geleceğe hazırlamada öne çıkan hatta bir altyapı oluşturan kurumlar olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada yerel kültürün temsilinde yer alan kurumlardan biri olan, sunduğu hizmetlerle toplumsal etkileşimi sağlayan ve kullanıcı kitlesinin beklentilerine yönelik hizmetler geliştiren halk kütüphaneleri, dijitalleşme ve dijital teknolojiler bağlamında değerlendirilmektedir. Çalışmada halk kütüphanelerinde dijital çağ ve dijital üretim uygulamaları çerçevesinde oluşturulabilecek kullanıcı deneyimleri ele alınarak dijitalleşme sürecinin ve dijital teknoloji kullanımının halk kütüphanelerine yansımalarına yer verilmektedir.

Dijital Çağ ve Halk Kütüphaneleri

Teknolojik gelişmeler yaşamın birçok alanında olduğu gibi iş dünyasını da önemli ölçüde etkilemiş ve dijital ortamın kullanımına dayanan iş modellerini ortaya çıkarmıştır. Birçok işletme de dijital ortam üzerinden hizmetlerini sunmak için yatırımlarda bulunmaya başlamıştır. Bu yaklaşım kurumlara hem maliyet hem de zaman açısından avantajlı bir durum kazandırırken, rekabet açısından da dikkate değer olanaklar sunmuştur. Özellikle rekabetin sürdürülebilirliğini sağlama anlamında kurumlara önemli getiriler sağlayan dijital üretimin iki temel yöntem üzerinden hareket ettiği vurgulanmaktadır. Bu yöntemler işlenecek malzemenin lazer teknolojisi gibi bir teknolojiyle yeniden şekillendirilmesi ve daha önce bir yazılım aracılığıyla dijital ortamda tasarlanmış olan ürünlerin üç boyutlu yazıcı teknolojisiyle gerçek hayat ürünlerine dönüştürülmesidir (Argüden, 2011).

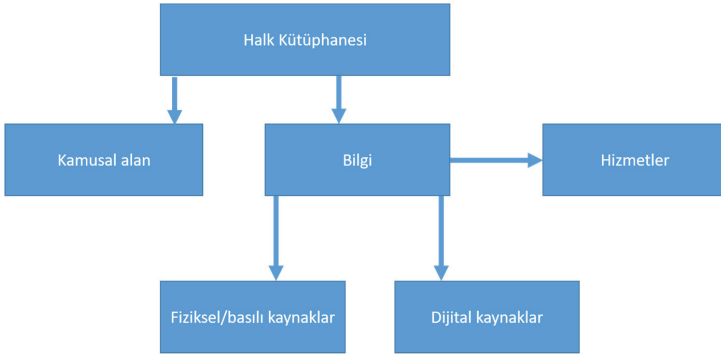
Kurumlardaki dijital üretime ve dijital ortama yönelik uygulamalar, bu kurumlarda görev yapan çalışanların dijital ortamdaki araçları kullanmaya yönelik becerilere sahip olmalarını sağlarken, geleneksel iş süreçlerindeki beceriler, yerini dijital ortamda üretimi gerçekleştirmeye yönelik becerilere bırakmıştır. Bu durum, daha önce internet

aracılığıyla sürekli olarak bir web platformuna bağlı kalma eğilimi gösteren kullanıcı grubunun sadece bu platforma bağlanarak eğlenme ve iş süreçlerini gerçekleştirme değil, bu platform üzerinden ürün geliştirmeye yönelik davranışlarda bulunmalarını da gerektirmiştir. Daha önce web 2.0 teknolojileriyle durağan ve dijital ortamda sunulan bilgileri görüntülemekten yorum yapma, içerik/etiket ekleme gibi olanaklarla daha dinamik bir konuma gelen kullanıcıların, günümüzde dijital ortam üzerinden ürün geliştirme ve geliştirilen dijital ürünün gerçek dünyada vücut bulmasına yönelik işlemler yapabildikleri görülmektedir. Değişen bu davranışlar, kullanılan altyapının ve dijital teknolojilerin de geliştirilmesinde etken olmuştur (Wallis, 2017).

Sürekli olarak teknolojiye bağlı olma eğilimi gösteren kullanıcıların bu davranışları, bilgi ile olan etkileşimlerini de değiştirmektedir. Bu doğrultuda kullanıcılar bilgi hizmeti sunan kurumlarla olan etkileşimlerinde de dijital ortamın sunduğu olanaklardan yararlanma ve dijital ortam üzerinden üretim yapılabilecek alanların oluşturulmasına yönelik olanakları talep etme yönünde davranışlar sergilemektedir. Çoğunlukla kamusal alan olan ve insanların ev ve iş yerlerinin dışında rahatlıkla boş zamanlarını değerlendirebilecekleri, hem de çalışmalarını yapabilmeleri için gerekli donanıma sahip yerler olarak tanımlanan üçüncü mekân kavramının bilgi hizmeti sunan kurumlarla ilişkilendirilmeye başlandığı bilinmektedir (Worpole, 2013). Bu kapsamda kamusal alan olarak nitelendirilen alanlarda bilgi hizmeti sunan kurumların biri de kütüphaneler ve daha özele indirgeyecek olursak yediden yetmişe her gruptan kullanıcıya hizmet sunan halk kütüphaneleridir. Bu kurumların dijital teknolojiye yöneldikleri ve dijital teknolojiyi kullanarak üretim etkinliklerini gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Kütüphanelerin dijital teknolojiye yönelik yenilikçi uygulama ve eğilimlerin verildiği alanlar haline dönüşmesi, kullanıcı beklentilerini karşılama açısından da kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir.

Diğer taraftan halk kütüphanelerini kullanan ve geleneksel hizmetleri talep eden kullanıcı grubunun da bu beklentilerinin karşılanmasında bir dengenin kurulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013). Halk kütüphaneleri aynı zamanda dijital

ortama yönelik hizmetleriyle birlikte, dijital bölünmenin de azaltılmasına katkı sağlamakta; bireylerin dijital ortam üzerinden süreçlere katılımlarına aracılık etmektedir. Bu çerçevede kullanıcılara sunulan bilgisayarlar, internet erişim olanakları, dijital kaynaklara ücretsiz erişim ve kablosuz internet olanakları halk kütüphanelerinin işlevlerini farklı bir boyuta taşımaktadır (Jaeger, Bertot, Thompson, Katz ve DeCoster, 2012). Buna ek olarak, modern bir halk kütüphanesinin tipolojisi Şekil 1’de verilmektedir (Wallis, 2017).

Şekil 1. Modern halk kütüphanesi yapısal kategorizasyonu (Wallis, 2017)

Şekil 1’de görüldüğü gibi, çağdaş halk kütüphanesi yapısında bireylerin belirli fikirler üzerinde tartışabilecekleri, yenilikleri keşfedebilecekleri, okuma etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri alanların oluşturulması öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mimari tasarım aşamasında kamusal alan olarak kullanılacak alanların ve bu alanlarda kullanılacak dijital teknoloji altyapısının oluşturulmasına vurgu yapılmaktadır (Wallis, 2017). Kültürel ürünlere yönelik bilgi depoları ve bilgi portalları olarak, halk kütüphaneleri son dönemde hükümetlerin politika geliştirme süreçlerindeki temel alanlardan biri olan dijital bilgi stratejilerinde öncelikli kurumlar olarak görülmektedir (Waller ve McShane, 2008). Bu bağlamda halk kütüphaneleri her ülke için ulusal düzeyde öneme sahip kurumlar olarak görülerek bilgi, okuryazarlık, eğitim ve kültürel açıdan gelişimin sağlanmasında öne çıkan kurumlar olarak nitelendirilmektedir (Rajagopalan, Nguyen

ve Carre, 2017). Genel olarak kütüphanelerin, özel anlamda ise halk kütüphanelerinin günümüzde birden çok amaca hitap eden kurumlar olma yönünde geliştiklerini ve çalışma, araştırma, toplantı, bilgi erişim ve çoklu ortam hizmetleri gibi hem bilgi teknolojilerine hem de sosyal gelişime olanak tanıyan yeni bir kamusal alan anlayışı içerisinde yer aldıklarını söyleyebiliriz (Edwards, 2009; Wooden, 2006).

Dijital Ortama Dayanan Kullanıcı Deneyimi Oluşturma, Halk Kütüphaneleri ve Dijital Uçurum

Genel yapı olarak toplumla iç içe geçmiş ve topluma bilgi hizmetleri sunan kurumlar olan halk kütüphaneleri, kuruluş amaçları doğrultusunda toplum tarafından kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerine uyum sağlayan ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımına yönelik hizmetler geliştiren kurumlar olarak değerlendirilebilir. Özellikle son dönemde birçok halk kütüphanesinde toplumsal etkileşime yönelik hizmetlerin sunulduğu, hatta vatandaşların devlet kurumlarıyla iletişim kurabilmesine yönelik e-devlet erişim olanaklarının sağlandığı bilinmektedir (Eroğlu, 2015). Bunun yanı sıra, yayımlanan raporlar geleneksel kütüphane hizmetlerinin, dijital teknolojiye dayanan hizmetlerle birlikte sunulmasına yönelik kullanıcı beklentilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda Pew Internet tarafından 2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri genelinde yapılan bir ankete dayanan araştırma sonuçları kullanıcıların halk kütüphanelerinden yoğun olarak kitap ödünç almaya, danışma hizmetinden yararlanmaya, bilgisayarları ve interneti ücretsiz bir şekilde kullanmaya yönelik hizmetleri tercih ettiklerini göstermektedir. Bu çalışmada ayrıca kullanıcı hizmetleri bağlamında halk kütüphanelerinin şu işlevleri ile öne çıktığını ortaya koymaktadır:

- Yerel okullarla iş birlikleri yürütme,
- Genç kullanıcılar için ücretsiz okuryazarlık (bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi) programları sunma,
- Okuma, çalışma ve dinlenme gibi farklı amaçlara yönelik rahat alanlar oluşturma,

- Elektronik kitaplara yönelik yaygın bir seçim olanağı sağlama (Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013).

Sundukları hizmetlerle toplumsal açıdan bir kültürün oluşmasına katkı sağlayan kurumlar arasında yer alan halk kütüphaneleri, geliştirdikleri bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına dayanan hizmetlerle de dijital bir kültürün oluşmasında etkili olmaktadır. Bu doğrultuda halk kütüphanelerinin sundukları internet erişimine ve çevrimiçi kaynakları elde etmeye yönelik olanaklar, dijital uçurumun azalmasına da katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda halk kütüphaneleri tarafından sunulan hizmetler dijital uçurumun erişim, kullanım ve kullanım kalitesi olarak ifade edebileceğimiz üç boyutunda etkili olmaktadır (Gautam, 2014). Bu etkiyi biraz daha ayrıntılandırarak olursak, terminolojik olarak dijital uçurumun ilk evresi olarak nitelendirilen erişim olanakları, dijital kaynaklara yönelik abonelikler ve kütüphane koleksiyonunun dijital kaynaklarla güçlendirilmesiyle sağlanmaktadır.

Halk kütüphanelerinde verilen eğitimler, düzenlenen atölye çalışmaları ve kullanıcılara sunulan alanlarla da dijital uçurumun diğer evreleri olan teknolojinin kullanımına ve kullanım kalitesine önemli katkıların yapıldığını söyleyebiliriz.

Teknolojik gelişmelerle birlikte yenilenerek, toplumun bütün kesimine hizmet geliştirmeyi amaç edinen kurumlar arasında yer alan halk kütüphanelerinin temel varlıkları insan kaynakları (people), mekân (place) ve hizmetlerin sunulduğu platformlardır (Garmer, 2014). Bu bileşenleri aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

- İnsan kaynakları (People): Halk kütüphaneleri insan kaynakları açısından değerlendirildiğinde bu kurumların hem kütüphane çalışanları (iç kullanıcılar) hem de hizmetlerden yararlanan kullanıcılar (dış kullanıcılar) arasında bir bağlantı noktası rolünde olduklarını söylemek mümkündür.
- Mekân (Place): Halk kütüphaneleri sunduğu geleneksel hizmetlerin dışında çok farklı amaçlara hitap eden bir mekân olarak da değerlendirilmektedir. Bu kapsamda okuma, iletişim kurma,

öğrenme, oyun oynama, toplantı düzenleme ve iş süreçlerini yönetme gibi farklı amaçlara uygun bir mekân düzenine de sahip olmaya başlamaktadır. Bu kurumların dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan mekânsal özellikleri, kullanıcılara kitap okuma veya geleneksel hizmetlerden yararlanma olanağı sağlamanın yanı sıra daha geniş bir etkileşim ortamında içerik geliştirme ve tasarlama imkânı sunmaktadır. Yeni yaklaşımlarla birlikte halk kütüphaneleri, kullanıcıların bilgiye, bilgi kaynaklarına ve yaratıcılığa yönelik olanaklara ulaşabildiği birer dijital mekân olarak ele alınmaktadır.

- Platform: Halk kütüphaneleri kullanıcı merkezli bir yapı olarak bireylerin ve toplumun yeni bilgileri keşfedecekleri ve oluşturabilecekleri çeşitli araç ve kaynaklara erişim sağlamaya yönelik fırsatlar sunmaktadır. Bu konuda son dönemlerde halk kütüphaneleri ile ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkan üçüncü mekân yaklaşımı, halk kütüphanelerinin hem bireysel etkinliklere hem de grup etkinliklerine yönelik etkileşim ortamlarının oluşturulmasını temel almaktadır.

Halk kütüphanelerinin hem yapılarına hem de sundukları hizmetlere yönelik olarak yaşanan gelişmeler, kullanıcıların gün geçtikçe artan teknoloji kullanımına bağlı olarak beklentilerindeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Nitekim konuyla ilgili raporlar da kullanıcıların halk kütüphanesi hizmetlerinde hem geleneksel hizmetleri hem de teknolojiye yönelik hizmetleri bir arada kullanma eğiliminde olduklarını yansıtmaktadır. Konuyla bağlantılı olarak yapılan bir çalışmada halk kütüphanelerinde teknoloji öğrenimine yönelik yoğun bir talebin oluşmaya başladığı, özellikle çocuk ve gençlere yönelik dijital bilgi okuryazarlığı gibi hizmetlerin hayati değer taşıdığı belirtilmektedir (Wyatt, McQuire ve Butt, 2015). Bununla birlikte kütüphanenin fiziksel ortamının da kütüphanenin dijital hizmetlerinin sunumunu etkilediği, bu nedenle de çok yönlü bir etkileşim ortamı sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekliliği dile getirilmektedir. Aynı çalışmada halk kütüphanelerinin platform olarak da güvenilir üçüncü mekânlar olma özelliğini taşıdığı vurgulanmaktadır.

Dijitalleşmenin halk kütüphaneleriyle bağlantısında dijital katılım (digital inclusion) ilgili süreçler ön plandadır. Bu süreçler genel hatlarıyla; (1) gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojilerinin yararlarını kavrama, (2) yüksek hızda internet bağlantısına sahip cihazlara ve çevrimiçi içeriğe eşit ve uygun koşullarda erişim sağlama ve (3) bu teknolojiler aracılığıyla sunulan eğitsel, ekonomik ve sosyal olanakların getirdiği avantajlardan yararlanmadır. Söz konusu süreçlerin, temel işlevi toplumla bütünleşik bilgi hizmetleri geliştirmek olan halk kütüphanelerinin yatırımlarında etkili olduğunu söylemek mümkündür (Pundsack, 2016). Diğer yandan IFLA kısaltmasıyla bilinen Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions) da yayımladığı raporlarla kütüphanelerin yeni teknolojileri, çevrimiçi eğitim uygulamalarını, veri gizliliği ve kişisel verilerin kullanımına yönelik konuları, küresel bilgi ekonomisini ve yeni yaklaşımları izlemeleri gerektiği vurgusunu yapmaktadır. Bunun yanı sıra açık devlet ve şeffaflığa yönelik uygulamaların da bilgi merkezlerinde sunulan hizmetlerin geliştirilmesinde etkili olacağı belirtilmektedir (Paladhi, 2016).

Dijitalleşme Bağlamında Halk Kütüphanesi Hizmetleri

Gartner Araştırma Şirketi tarafından yayımlanan bilgi teknolojileri sözlüğünde iş modellerini değiştirmek, değer üreten olanaklar ve yarar sağlamak için dijital teknolojinin kullanılması olarak tanımlanan dijitalleşmenin (digitalization) halk kütüphanelerinin fiziksel mekân ve sunulan hizmetler açısından yenilenmesini gerektirdiğini söylemek mümkündür (Digitalization, 2017). Bu yenilenme, halk kütüphanelerinin toplumla bütünleşme ve toplumun hem geleneksel anlamda hem de dijital ortamda kültürünü oluşturma açısından değer taşımaktadır. Halk kütüphanelerinin bu noktada çok farklı davranış ve yaklaşımlara sahip bir kitleye hizmet sunduğu bilinmektedir. Dijitalleşmeyle bağlantılı olarak halk kütüphanelerinin farklı kullanıcı gruplarına yönelik hizmetleri ve olanakları şu şekilde özetlenmektedir (Giles, 2013; Garmer, 2014):

- *Aileler*: Bu grup, genellikle çocuklarıyla birlikte okuma etkinliği gerçekleştiren ve bu etkinlik sürecinde rahat ve aynı zamanda renkli mobilyalardan oluşan bir ortamı tercih etme eğilimi göstermektedir.
- *13-19 Yaş Aralığındaki Kullanıcılar*: Halk kütüphanelerinde bir video oyunu için ya da robotik bir uygulama için kod yazmayı öğrenme ve üç boyutlu obje tasarlama gibi amaçlara yönelik uygulama, araç ve alanlardan yararlanabilmektedirler.
- *Öğrenciler*: Bir ders için grup çalışması yapmak üzere bir araya gelerek ödev ya da sunum hazırlayan öğrenciler için çalışma odalarının ve gerekli teknik altyapı olanaklarına ihtiyaç duyabilmektedirler.
- *İş Arayanlar*: Bu grupta yer alan kullanıcılar genellikle özgeçmiş oluşturma konusunda bilgiye gereksinimi olan ve bu konuda bir yönlendirmeye ihtiyaç duyarak bu kapsamdaki hizmetlerden yararlanmaktadır.
- *Girişimciler*: Bu gruptaki kullanıcılar ortak çalışma alanlarına gereksinimi olan ve kütüphane tarafından sağlanan internet bağlantılarını kullanmaya ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu kullanıcılar için halk kütüphanelerinde gerekli alanların oluşturulması ve bu yaratıcı alanlarda (makerspace) yeni ürünler tasarlamaya yönelik çalışmaların yapılabilmesi önem taşımaktadır.
- *Göçmenler*: Dil öğrenmeye ve iş arama platformlarıyla ilgili bilgi ihtiyacına yönelik halk kütüphanesi hizmetlerinden etkin olarak faydalanma eğilimindeki kullanıcı grubunu oluşturmaktadırlar.
- *Emekliler*: Yeni dijital araçları kullanma ve zaman geçirmeye yönelik hizmetlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyabilmektedirler.
- *Yazarlar*: Kütüphane tarafından sunulan yayınlama platformlarından (self-publishing) çalışmalarını yayımlamaya yönelik hizmetlere ihtiyaç duyabilmektedirler.

Sıralanan kullanıcı profilleri ve bu kullanıcıların ihtiyaç duydukları hizmetleri incelediğimizde, halk kütüphanelerinin dijital teknolojiyle birlikte geleneksel hizmetlerinin ötesine geçtikleri ve bu noktada adeta

bir yaşam alanına dönüştüklerini söylemek mümkündür. Konuyla bağlantılı olarak ALA kısaltmasıyla bilinen Amerika Kütüphane Derneği (American Library Association) tarafından 2014 yılında yayımlanan *Dijital Katılım Araştırması Raporu* (2014 Digital Inclusion Survey Report) başlıklı çalışmada halk kütüphaneleri toplumun temel teknoloji altyapısı olarak nitelendirilmiş ve araştırma sonuçlarında halk kütüphaneleri tarafından yoğunlukla sunulan hizmetler şu şekilde sıralanmıştır (IPAC, 2015):

- Ücretsiz kablosuz internet erişimi,
- Temel dijital okuryazarlık eğitimi, teknolojiye ve yeni araçlara yönelik eğitimler, güvenli çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya kullanımına yönelik eğitimler,
- e-Devlet uygulama ve hizmetlerinin kullanımına yönelik destek ve hizmetler,
- İş başvurularına yönelik programlara, çevrimiçi iş fırsatlarına ve sağlık bilgisine yönelik kaynaklara erişim ve kullanım hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Çevrimiçi işletme bilgi kaynaklarının kullanımı ve bu kaynaklara erişim ile çevrimiçi dil öğrenmeye yönelik uygulamalar,
- Elektronik kitap ödünç verme hizmetleri.

Dijitalleşmeyle birlikte halk kütüphaneleri tarafından çok farklı amaçlara yönelik verilen hizmetler, aynı zamanda halk kütüphanelerinin farklı platformlardaki etkinliklerde de öne çıkmasını sağlamıştır. Buna örnek olarak, her yıl Mart ayının son haftasında Avrupa'da gerçekleştirilen bir etkinlik olan European Get Online Week (Çevrimiçi Olma Haftası) kapsamında sunulan dijital okuryazarlık ve dijital araçlara yönelik uygulamalarda halk kütüphaneleri tarafından verilen eğitimlerin ve dijital teknoloji kullanımına yönelik çalışmaların sergilenmesi gösterilebilir (Petuchovaite, 2015). Bu örnekten hareketle, halk kütüphanelerinde sunulan dijital teknoloji kullanımına yönelik uygulamaların ve eğitimlerin bu kurumların toplumdaki itibarını artırma ve geniş kitlelere ulaşma yönünde de katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Yine söz konusu örnekten hareketle, dijitalleşme

sürecine uyum sağlama bu kurumların sürdürülebilirliği açısından da önem taşımaktadır.

Teknolojinin günlük hayatla bütünleşmesi ve bireylerin yaşantılarındaki davranışların önemli bir bölümünün teknolojiye bağlı olması, bu araçlarla küçük yaşlardan itibaren tanışan çocuk kullanıcı gruplarını etkilemektedir. Bu durum halk kütüphaneleri açısından ele alındığında, söz konusu kurumlara yönelik beklentilerin sessiz okuma salonlarından hızlı ve teknolojiye dayalı çözümlerin sağlandığı mekân ve platformlara doğru dönüştüğü ortaya çıkmaktadır. Söz konusu dönüşümde önemli olan geleneksel hizmetlerden vazgeçilerek tamamen teknoloji odaklı çözümlerin geliştirilmesi değil, geleneksel hizmetlerle teknoloji tabanlı hizmetlerin bütünleştirilmesidir. Dijitalleşme ve dijital teknoloji kullanımı konusuna yaklaşımın bu yönde olması, halk kütüphanelerinin toplumun bütün kesimleriyle etkileşimde bulunmasında önemli olmaktadır. Bu noktada dijitalleşme ve dijital teknoloji kullanımında halk kütüphanelerinin geliştirmeleri gereken noktalar şu şekilde sıralanmaktadır (Paladhi, 2016):

- Kütüphane altyapısının gözden geçirilmesi,
- İnsan kaynakları ve gerekli becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar,
- Koleksiyon yönetimi,
- Doğru bir pazarlama stratejisinin uygulanması.

Halk kütüphanelerinin dijitalleşme sürecinde hizmetlerini sunabilmeleri için gerekli olan unsurlar değerlendirildiğinde, altyapı olanaklarının geliştirilmesi hem teknoloji boyutunda hem de fiziksel mekân anlamında önem taşımaktadır. Bu süreçte ayrıca telif hakkı uygulamaları gibi yasal düzenlemelerin de gözden geçirilmesi önemlidir. Diğer yandan, sunulacak hizmetlerde yer alacak kütüphanecilerin sahip olmaları gereken dijital teknoloji ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi de öne çıkmaktadır. Bir diğer unsur olan koleksiyon yönetiminde ise, dijital kaynakların ve dijital araçların kütüphaneye kazandırılması kadar mevcut basılı kaynakların dijitalleştirilerek kullanıcı erişimine sunulması da göz önünde bulundurulması gereken bir

konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son unsur olarak nitelendirilen doğru pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi ise halk kütüphaneleri için sürdürülebilirlik, toplumla bütünleşme ve hizmetlerin yaygınlaştırması bağlamında gerekli bir çalışma alanı olarak görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Günlük hayatın bir parçası haline gelen dijital teknoloji, bireylerin bilgi arama, kullanma ve paylaşmaya yönelik davranışlarını değiştirmektedir. Bu değişim bireylerin bilgi ile etkileşim kurdukları ortamlardan ve kurumlardan beklentilerini de etkilemektedir. Bilgiye yönelik hizmetler sunma konusunda toplumla bütünleşik kurumlar olan bilgi merkezi türlerinden biri olan halk kütüphaneleri, farklı kullanıcı gruplarına hitap etmekte ve bu kullanıcıların bilgi gereksinimlerini gidermeye yönelik hizmetler geliştirmektedir. Dijitalleşme ve dijital teknoloji uygulamalarına yönelik gelişmeler, hemen her kurumda olduğu gibi halk kütüphanelerini de çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu çerçevede dijitalleşmeye yönelik gelişmeler, kullanıcı beklentilerini karşılamaya yönelik hizmetler geliştirme eğiliminde olan halk kütüphanelerini yapısal olarak değişime yönlendirmektedir. Söz konusu değişim halk kütüphanelerini üçüncü mekân metaforuyla ilişkilendirilebilecek bir düzeye taşımının yanı sıra, bu kurumları fiziksel bir mekânın dışına taşıyarak kamuya daha fazla açık bir alana dönüştürmektedir. Bu durum halk kütüphanelerinin mekânsal olarak daha fazla esneklik gösteren, bireysel ve grup çalışmalarına, teknolojik araçların kullanımına dayanan yaratıcı alanların oluşturulmasını, farklı çalışmaların yapılmasına ve etkileşim ortamlarının artırılmasına olanak tanıyan bir mimariyle yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Söz konusu yeniden yapılanma, yeni kurulan halk kütüphaneleri için daha kolay bir süreç içerirken, önceden kurulmuş kütüphaneler için fiziksel düzenlemelerin yapılması ve yeni teknoloji altyapısının kurulumunda ciddi sorunlarla karşılaşılabilir.

Halk kütüphanelerinde dijital teknolojilerin yaygınlaşması bu kurumları aynı zamanda sahip oldukları insan kaynakları açısından da etkilemektedir. Elektronik kaynakların kullanımının yanı sıra,

yazılım ve uygulamalarla ilgili hizmetler için mevcut insan kaynaklarının bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Dijital teknolojileri aktif olarak kullanan insan kaynaklarına sahip olan halk kütüphaneleri, çocuklar ve gençler için kodlama, robotik uygulamalar gibi atölye çalışmalarının içerisinde yer alabilmekte; benzer kapsamda eğitim etkinlikleri düzenleyerek farklı kullanıcı gruplarına ulaşabilmektedir. Bu noktadan hareketle dijitalleşmenin halk kütüphanelerine görünürlük ve itibar kazandıran bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan, telif hakkı uygulamaları ve kullanım lisansları, elektronik bilgi kaynaklarının koleksiyona kazandırılması, mevcut basılı kaynakların elektronik ortama aktarılması ve dijital teknolojiye dayanan hizmetlerin sunumu için gerekli yazılım/donanım çözümlerinin sağlanması gibi konularda, dijitalleşmenin halk kütüphanelerini hem mali hem de yasal açılardan etkileyebileceğinin de göz önüne alınması gereklidir.

Dijitalleşmenin halk kütüphanelerini etkilediği noktalardan bir diğeri de dijital ortamda kullanıcı etkileşiminin gerçekleştirilmesini sağlayan dijital platformlardır. Kullanıcı beklentilerini karşılamak için sunulan hizmetler bir altyapı gerektirmektedir. Halk kütüphanelerine yönelik mobil uygulamalar, çevrimiçi etkinlikler, dijital teknoloji ve okuryazarlık eğitimleri ya da kodlama gibi atölye çalışmaları, otomasyon sistemleri ve platformlar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Halk kütüphanelerinin birer dijital güzergâh haline gelmesinin de dijital platformlara yapılan yatırımlarla mümkün olacağını söylemek mümkündür. Bu yaklaşım geleneksel hizmetlerle dijital teknoloji uygulamalarının bütünleştirilmesini, başka bir ifadeyle mekân olarak kütüphane ortamının dijital teknoloji ve etkileşim araçlarıyla güçlendirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, halk kütüphanelerinin ulusal ve uluslararası dijital platformlarda yer almalarıyla, kurumların daha geniş kitlelere ulaşmaları ve sanal bir kamusal alan olarak sınırlarını genişletmeleri mümkün olabilmektedir. Diğer yandan bu tür uygulama ve girişimlerde erişim yönetimi, bilgi güvenliği, kişisel verilerin korunması, dijital hak yönetimi gibi uygulamaların göz önüne alınması değişimin getirdiği önemli gereklilikler olarak görünmektedir.

Kaynaklar

- Argüden, Y. (2011). *Dijital üretim*. 12 Aralık 2017 tarihinde <http://www.arguden.net/tr/makaleler/dijital-uretim> adresinden erişildi.
- Digitalization (2017). *Gartner IT dictionary*. 16 Ocak 2018 tarihinde <https://www.gartner.com/it-glossary/digitalization/> adresinden erişildi.
- Edwards, B. (2009). *Libraries and Learning Resource Centre* (2. bs.). Burlington: Elsevier.
- Eroğlu, Ş. (2015). Public libraries and their roles within the context of e-government literacy. Kurbanoglu S., Boustany J., Špiranec S., Grassian E., Mizrachi D., Roy L. (yay. haz.) *Information Literacy: Moving Toward Sustainability. Communications in Computer and Information Science, vol 552* içinde (s. 569-575). İsviçre:Springer.
- Garmer, A. K. (2014). *Rising to the challenge: Re-envisioning public libraries*, Washington, D.C.: The Aspen Institute. 27 Ocak 2018 tarihinde <https://csreports.aspeninstitute.org/documents/AspenLibrariesReport.pdf> adresinden erişildi.
- Gautam, D. K. (2014). Impact of digital divide and public libraries. *IOSR Journal of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS) 19(12)*, ss. 59-63. 12 Şubat 2018 tarihinde <https://pdfs.semanticscholar.org/ef9a/c72acd-d79acab2e1064f5675e305963b2feb.pdf> adresinden erişildi.
- Giles, D. (2013). *Branches of opportunity*. 22 Ocak 2018 tarihinde https://nycfuture.org/pdf/Branches_of_Opportunity.pdf adresinden erişildi.
- IPAC (2015). *Public libraries & digital inclusion*. 13 Şubat 2018 tarihinde <http://digitalinclusion.umd.edu/sites/default/files/DigitalInclusionBrief2015.pdf> adresinden erişildi.
- Jaeger, P. T., Bertot, J. C., Thompson, K. M., Katz, S. M. ve DeCoster, E. J. (2012). The intersection of public policy and public access: digital divides, digital literacy, digital inclusion, and public libraries *Public Library Quarterly*. 31(1), ss. 1-20.
- Paladhi, M. (2016). *Promoting library services in the digital era among the children and young adults*. 22 Aralık 2017 tarihinde <https://www.ifla.org/node/10518> adresinden erişildi.

- Petuchovaite, R. (2015). *Public libraries rising to the challenges of the digital era*. 18 Ocak 2018 tarihinde <http://www.eifl.net/blogs/public-libraries-rising-challenges-digital-era> adresinden erişildi.
- Pundsack, K. (2016). *2014 Digital inclusion survey report: Public libraries as basic community technology infrastructure*. 16 Aralık 2017 tarihinde <http://publiclibrariesonline.org/2016/01/2014-digital-inclusion-survey-report-public-libraries-as-basic-community-technology-infrastructure/> adresinden erişildi.
- Rajagopalan, P., Nguyen, H.T.H. ve Carre, A. (2017). Acoustic performance of contemporary public libraries: an evaluation of public libraries in Melbourne, Australia, *Architectural Science Review*. 60(2), ss. 104-115.
- Waller, V. ve McShane, I. (2008). Analysing the challenges for large public libraries in the twenty-first century: A case study of The State Library of Victoria in Australia. *First Monday*, 13(12). 22 Ocak 2018 tarihinde <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/2155/2060> adresinden erişildi.
- Wallis, H. (2017). *The public library: A post-public library design in a digital era*. 16 Ocak 2018 tarihinde <https://mspace.lib.umanitoba.ca/handle/1993/32540> adresinden erişildi.
- Wooden, R. (2006). The future of public libraries in an internet age. *National Civic Review*. Winter. ss. 3-7. doi: 10.1002/ncr.153
- Worpole, K. (2013). *Contemporary library architecture: a planning and design guide*. Londra: Routledge.
- Wyatt, D., McQuire, S. ve Butt, D. (2015). *Public libraries in a digital culture*. Melbourne: The University of Melbourne. 23 Ocak 2018 tarihinde http://arts.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/1867865/PublicLibrariesinaDigitalCulture.pdf adresinden erişildi.
- Zickuhr, K., Rainie L. ve Purcell, K. (2013). *Library services in the digital age*. Washington: Pew Research Center. 17 Ocak 2018 tarihinde http://libraries.pewinternet.org/files/legacy-pdf/PIP_Library%20services_Report.pdf adresinden erişildi.